

Adventistička verovanja i stav prema njima

Kako nerazumevanje adventističkog stava prema nekom verovanju može da dovede do nepotrebnih problema u crkvi

Slavoljub Vuličević jvulicevic@gmail.com

Sadržaj

Uvod 2

Stav osnivača Adventističke crkve prema definicijama verovanja ili kredima.....	3
Džon N. Lafboro (J. N. Loughborough).....	3
Džejs Vajt (James White)	3
Urija Smit (Uriah Smith)	4
Elen Vajt (Ellen White)	4
Zaključak	4
Koji su „stubovi“ ili „stari međaši“ adventističkog verovanja i šta je njihovo značenje	5
Kako su nastali stubovi ili međaši Adventističke crkve	8
Stubovi adventističkih verovanja ne smeju se pomerati	8
„Nova svetlost“ i pravilan stav prema njoj.....	10
Uloga Elen Vajt u razvoju adventističkih verovanja	11
Kako i zašto su ipak nastala adventističke izjave verovanja	12
Koji stav treba imati prema verovanjima koja su imali osnivači ove crkve?	13
Primeri različitih verovanja osnivača	14
Razvoj teoloških shvatanja kod pojedinih osnivača Adventističke crkve.....	16
Razlozi za različita shvatanja i verovanja među osnivačima crkve	18
Kratka istorija raznih izjava verovanja	20
Zaključak	22

Uvod

Jedna od osnovnih karakteristika svake crkve jeste ono što ta crkva veruje. Tradicionalne crkve kao što su Pravoslavna ili Katolička zasnivaju svoja verovanja na crkvenim dogmama koje po samoj definiciji reči predstavljaju nepromenjiva verovanja koja čine temelje verovanja tih crkava. Iako manje-više sve crkve tvrde da su njihova verovanja zasnovana na Bibliji i starim hrišćanskim kredima poput, na primer, Nikejskog simbola vere¹, još uvek je tradicija koja se razvijala u obliku crkvenih dogmi za njih isto tako važna kao i Biblija, ako ne i važnija.

Protestanti ne prihvataju tradiciju kao merilo svoje vere, već načelo *Sola Scriptura* (Samo Biblija). Oni isto tako većinom tvrde da svoje verovanje zasnivaju na starim hrišćanskim ispovedanjima vere kao što je Nikejski simbol vere, ili na kasnijim protestanskim ispovedanjima vere, kao što je, na primer, Vestminstersko veroispovedanje iz 1646. godine ili Savojska deklaracija iz 1658. itd. Iako drugačije vrste od crkvenih dogmi, još uvek veroispovedanja u neku ruku definišu ono što te crkve veruju; prema shvatanjima vernika koji se na njih oslanjaju, odstupanje od tih simbola vere u neku je ruku odstupanje od Biblije.

Adventisti sedmoga dana od samog su početka postojanja imali drugačiji stav prema simbolima vere ili crkvenim kredima. U skladu s protestantskim nasleđem, adventisti zastupaju princip *Sola Scriptura*. Oni smatraju da nije potrebno definisati verovanja tako da postanu veroispovedanja ili dogme. Osnovni razlog tome je shvatanje da je otkrivanje biblijskih istina postepen proces, i da proučavanje Biblije dovodi do otkrivanja novih istina, i osvetljavanja i pojašnjavanja onih starih. Prema osnivačima Adventističke crkve, definisanje izjave vere ili kreda značilo bi zatvaranje u okvire određenih dogmi i padanje u onu istu zamku ljudske tradicije u koju su zapale tradicionalne crkve.

Mi smo danas svedoci toga da mnogi adventisti koji nisu upoznati s ovim stavom crkve od početka smatraju adventističke izjave o verovanjima kredom ili tvrdo vaspostavljenim istinama koje se ne mogu menjati. U neku ruku, izjave o verovanjima crkve stavljaju se u isti rang sa crkvenim dogmama tradicionalnih crkava, i stoga se svaka promena u tim verovanjima smatra odlaganjem od prave istine. Takvi često naglašavaju da se moramo vratiti na verovanja osnivača Adventističke crkve iako su, kao što ćemo videti, sami osnivači bili protiv takvog stava.

¹ Reč *kredo* na latinskom znači doslovno „verujem“, na staroslovenskom *vjeruju*. Označava načela vere, uverenja, verovanja, veroispovedanje ili simbol vere. Ovde ćemo koristiti taj izraz da označimo čvrsto uspostavljeno ispovedanje vere jedne crkve koje se ne bi trebalo menjati.

Stav osnivača Adventističke crkve prema definicijama verovanja ili kredima

Adventistički pioniri su verovali da je Biblija jedini vjeruju ili pravilo vere i da ništa više od toga nije potrebno. Razvoj verovanja Adventističke crkve bio je moguć zahvaljujući takvom stavu jer su mileriti bili ljudi potekli iz raznih protestantskih crkava u Americi XIX veka. Svaki od njih je doneo sa sobom posebna verovanja koja su bila specifična za crkvu iz koje su dolazili. Samo su otvoren stav i spremnost za usaglašavanje i napredovanje mogli dovesti do jedinstva vere i razvoja specifičnih adventističkih verovanja, kao i opšteg napredovanja u veri.

Mileriti su bili izbacivani iz svojih crkava zbog verovanja u skori Hristov dolazak. Oni su svakako bili osetljivi na bilo kakav znak progonstva zbog verske netolerancije zasnovane na crkvenim verovanjima. To je i stav koji su imali osnivači Adventističke crkve.

Džon N. Lafboro (J. N. Loughborough)

Džon N. Lafboro (J. N. Loughborough) je još 1861. godine naveo razloge zašto misli da adventistima ne treba kredo:

“Prvi korak ka opadu je da se uspostavi kredo, koji govori u šta treba da verujemo. Drugi korak je da se kredo uspostavi kao test pripadnosti. Treći korak je da se članovi prosuđuju prema kredo. Četvrti je da se oni koji ne veruju u taj kredo proglašaju jereticima i da se takvi počnu progoniti.” (*Review and Herald*, October 8, 1861)

Zapazimo razloge zbog kojih Lafboro tvrdi da ne treba da imamo kredo. Imajući u vidu loše iskustvo milerita, Lafboro je smatrao da će, ako se definiše kredo, automatski doći do progonstva neistomišljenika.

Džejms Vajt (James White)

Džejms Vajt je u pogledu crkvenog veroispovedanja imao sličan stav kao i Lafboro. On je svoje razloge protivljenja kredo ovako definisao:

„Ja smatram da definisanje kreda stoji u direktnoj suprotnosti s darovima. Pretpostavimo sledeće: najpre odredimo kredo, definišući kako treba da verujemo u pogledu ovog ili onog pitanja, i kako da radimo u vezi s ovim ili onim predmetom, a recimo da takođe verujemo i u darove. Zatim pretpostavimo da nam Gospod, preko darova, dâ novu svetlost koja se ne slaže s našim kredo; tada će, ako smo dosledni darovima, to odmah oboriti naš kredo. Stvaranje kreda je stvaranje ograde i podizanje prepreke za bilo kakav napredak.“ (James White, “Doings of the Battle Creek Conference, Acts 5:16, 1861,” *Review and Herald* 18/19 (8 October 1861), 148-149)

Ovde možemo primetiti zašto je Džejs Vajt bio protiv pisanih crkvenih kreda. Njegova glavna primedba je bila da će, ako crkva definiše kredo, to postati smetnja „novom svetlu“ i novim otkrivenjima istine koja mogu biti suprotna dotadašnjim shvatanjima istine. U tom slučaju, ako smo verni istini, to će dovesti do rušenja kreda ili simbola vere. Prema Džejsu Vajtu, definisanje kreda ili verovanja je način da se spreči bilo kakav dalji napredak u istini.

Na drugom mestu Džejs Vajt će reći da je samo Biblija naš kredo:

„Mi ne želimo ljudski kredo: Biblija je dovoljna [...] Božja je volja da njegov narod bude daleko od zbrke i robovanja kredima koje su ljudi napravili, kako bi mogao uživati u jedinstvu i slobodi koju pruža Jevandelje.“ (“Gospel Union,” *Review and Herald* 4/22, December 6, 1853, 172)

Urija Smit (Uriah Smith)

Urija Smit je, jednako kao i drugi, bio protiv uspostavljanja kreda. On naglašava dva važna razloga za to. Crkveni vjeruju ograničavaju dalji napredak u veri. Što je još gore, ukoliko bi se uspostavio kredo, Biblija bi se onda koristila da se podrže kriva verovanja:

„Napor da se Biblija usmeri na to da podržava ono što smo prethodno odredili da verujemo [...] reformišući se delimično, a zatim ograničavajući svako dalje napredovanje ljudskim kredom [...]“ (Uriah Smith, “The Reformation Not Yet Complete,” *Review and Herald* 43/8, February 3, 1874, 60)

Elen Vajt (Ellen White)

U skladu s ostalim pionirima, i Elen Vajt je smatrala da je Biblija jedini kredo Adventističke crkve:

„Biblija i samo Biblija treba biti naš kredo, jedina sveza jedinstva. Svi oni koji se potčinjavaju ovoj Svetoj Reči biće u jedinstvu. Naši stavovi i ideje ne treba da kontrolišu naše napore. Čovek je pogrešiv, ali je Božja reč nepogrešiva. Umesto da se prepiru jedan s drugim, neka ljudi uzdignu Gospoda. Dočekajmo svako protivljenje kao naš Gospod, govoreći: 'Pisano je'. Podignimo zastavu na kojoj je napisano: 'Biblija je naše pravilo vere i discipline'.“ (*The Review and Herald*, December 15, 1885)

Elena Vajt je takođe pisala da je „**Biblija i jedino Biblija [...] merilo svake doktrine i temelj svake reforme**“. (GC 595, 1888) i da je „**Biblija [...] naše jedino utočište**“; takođe, „**Biblija i samo Biblija je pravilo vere**“ (GSW 84, 1889). (Letter 138, 1897).

Zaključak

Danas mnogi adventisti koji nisu upoznati s ovim stavom Adventističke crkve još od njenog osnivanja smatraju da su adventistički članovi vere slični crkvenom kedu i da su nepromenjivi. Takav stav se protivi stanovištu crkve, po kom se vera uvek zasniva samo na Bibliji kao jedinom pisanom pravilu vere koji je nepromenjivo.

Mnogi su zbunjeni kad saznaju da Adventistička crkva danas ima neka različita shvatanja od osnivača Adventističke crkve. Neki gube veru i poverenje da je crkva još uvek Božja crkva i povode se za onima koji navodno svoje verovanje zasnivaju na veri osnivača Adventističke crkve.

Razne izjave vere koje je Adventistička crkva imala tokom svoje istorije, a o kojima ćemo nešto kasnije reći, nikada nisu bile utvrđene kao da su članovi crkvenog simbola vere koji se ne mogu menjati. Te tačke ispovedanja vere nisu nepromenjive dogme koje sprečavaju svaki napredak u poznanju Biblije. Upravo ono čega su se osnivači Adventističke crkve bojali i što su se čuvali da ne učine utvrđivanjem kreda, mnogi danas rade uzdižući verovanja tih ljudi na nivo Biblije. Prema njima, svako odstupanje od verovanja osnivača crkve predstavlja znak otpada od istine.

Koji su „stubovi“ ili „stari međaši“ adventističkog verovanja i šta je njihovo značenje

Često se u adventističkom žargonu čuje upotreba reči kao što su *stubovi* ili *stari međaši* adventističkog verovanja. Mnogi imaju pogrešno poimanje ovih pojmova, misleći da se tu radi o svim verovanjima koja se mogu naći u službenim odlukama Adventističke crkve ili u službenim crkvenim verovanjima. O čemu se tu radi i na šta se misli kada se govori o „stubovima“ vere?

„Stubovi“ ili „stari međaši“ adventističkog verovanja jesu verovanja kojih su se držali osnivači Adventističke crkve, a koja su joj svojstvena. Postoji izvesna razlika u odnosu na ono što ljudi smatraju stubovima adventističke vere. Ipak, uglavnom se svi slažu da su to verovanja specifična za Adventističku crkvu koja su uspostavljena ubrzo nakon 1844. godine.

Elen Vajt je jednom prilikom nabrojala ono što ona smatra „stubovima“ naše vere ili „starim međašima“:

„Vreme posle 1844. godine bio je period velikih događaja, koji je pred našim očima prikazao čišćenje Svetinje koje se događalo na nebu, a koje je imalo značajnu vezu s Božjim narodom na zemlji, takođe prva i druga anđeoska vest i treća, razvijanje zastave na kojoj je pisalo, „zapovesti Božje i vera Isusova“. Jedan od međaša u ovoj vesti je bio i Božji hram koji je njegov narod, koji ljubi istinu, video na nebu, kao i kovčeg koji je sadržavao Božji zakon. Svetlo Subote u četvrtoj zapovesti bacalo je jake zrake na staze onih koji su kršili Božji zakon. Smrtnost grešnika takođe je jedan stari međaš. Ne mogu da se setim ničega više što bi moglo da se nazove starim međašem.“ (CW 30).

Na osnovu ovog teksta, možemo videti da se, prema Elen Vajt, upotreba reči *stubovi* ili *stari međaši* odnosi na verovanja kao što su istina o Svetinji, tri anđeoske vesti, Božji zakon i vera Isusova, četvrta zapovest o Suboti, te biblijsko učenje o stanju mrtvih nasuprot nebiblijskom učenju o besmrtnosti duše.

Sagledavajući Adventističku crkvu od samog početka, često se govori o pet jasnih „međaša“ u doba njenih osnivača.² Samo nekoliko godina nakon razočarenja 1844. godine, a naročito 1848. godine, imamo takozvane „subotne konferencije“, gde su se tada sakupljali adventisti i gde su utemeljena prva verovanja koja će postati ono što nazivamo stubovima adventističkog verovanja ili „starim međašima“, kako ih ponekada zovu:

- 1) Drugi Hristov dolazak;
- 2) Sedmi dan Subota;
- 3) Treća anđeoska vest povezana sa prvom i drugom anđeoskom vešću;
- 4) Hristova služba u nebeskoj Svetinji;
- 5) Biblijsko učenje o smrtnosti duše.

Danas u *Adventističkoj enciklopediji* možemo da nađemo sedam doktrina koje su navedene kao specifične za Adventističku crkvu:

- 1) Vera u Hrista i Njegova pravda;
- 2) Tri anđeoske vesti;
- 3) Posebni dar Duha proroštva;
- 4) Božji zakon;
- 5) Subota;
- 6) Služba u nebeskoj Svetinji;
- 7) Stanje mrtvih i Milenijum.

Kao što vidimo, ono što mi danas smatramo stubovima ove crkve izraženim u našim verovanjima uključuje sve ono što su i naši osnivači smatrali stubovima ili „međašima“ adventističkog verovanja. Nijedan od tih međaša nije pomenjen ili uklonjen.

Značajno je ovde zapaziti da sam koncept „stubova“ adventističkog verovanja nije potekao od toga što su druga verovanja smatrana nevažnima ili manje važnima. Razlog zašto su ih tako smatrali i zvali jeste taj što upravo ta verovanja predstavljaju ono što ovu crkvu čini različitom od drugih hrišćanskih crkava. Ako bi Adventistička crkva promenila ta verovanja ili odustala od nekih od njih, to više ne bi bila Crkva adventista sedmoga dana. Crkva bi izgubila svoj identitet, koji je čini različitom od drugih crkava.

Poneki adventisti i danas naglašavaju te stubove, kao da se radi o nečemu što je iznad drugih verovanja. Ipak ne treba zaboraviti da se oni nazivaju „stubovima“ ili „starim međašima“ zato što su to istine koje definišu i odvajaju Adventističku crkvu od drugih hrišćanskih crkava, a ne zato što su važnije od drugih istina.

² U zavisnosti od toga ko citira ova verovanja, često je ova lista donekle različita. Elen Vajt je u gore navedenom citatu dala svoju listu; u raznim časopisima vidimo ponešto drugačije liste od one koju smo ovde naveli. Neke od njih, umesto da istinu o Hristovom dolasku zasebno navode, smeštaju istu u okvir trostruke anđeoske vesti, dok istinu o Duhu proroštva dodaju kao zasebnu. Na taj način, prema nekim izvorima, imamo 5 istina kao što su: 1) Istina o Svetinji, 2) Istina o Duhu proroštva, 3) Istina o Suboti, 4) Istina o stanju mrtvih i 5) Istina o trostrukoj anđeoskoj vesti. Uglavnom, sve te liste obuhvataju ono što se smatralo stubovima verovanja Adventističke crkve.

Vrlo je važno zapaziti u kom kontekstu je Elen Vajt dala ovu izjavu o „starim međašima“. Ona je ovaj tekst napisala u kontekstu događaja koji su popratili objavljivanje vesti o opravdanju verom iz 1888. godine, i u odnosu na one koji su bili protiv te istine. Njihova primedba je bila da, pošto vest o opravdanju vere nije jedan od „starih međaša“, nije potrebno da se o njoj govori ili da se prihvati. Zapazimo šta je ona rekla u istom tekstu neposredno pre nego što je nabrojala stubove ili međaše vere:

„U Mineapolisu je Bog svom narodu u novom izdanju predstavio dragocene dragulje istine. Neki su ovu svetlost s neba odbacili s istom onom tvrdoglavošću koju su Jevreji pokazali odbacujući Hrista. Bilo je puno reči o tome da treba stajati uz stare međaše. Ali, činjenica je bila da oni ne znaju šta su ti stari međaši. Mudrost koja je izvirala iz reči bila je očigledna i sama se nametala savesti, ali je um ljudi bio okamenjen, zapečaćen da svetlost ne proдре, zato što su oni odlučili da je opasna greška da se uklone 'stari međaši', iako se nije radilo o pomeranju ni jednog jedinog stuba starih međaša. Oni su izopačili shvatanje o tome šta sačinjava stare međaše.“ (CW 30)

Iz ovog izveštaja Elen Vajt može se videti da su protivnici istine o opravdanju verom tvrdili da to nije istina koja spada u stare međaše, i da je zbog toga ne bi trebalo prihvatiti. Nova svetlost o opravdanju verom bi, prema njima, u neku ruku uklonila stubove naše vere. Pošto je nabrojala stubove ili stare međaše, Elen Vajt naglašava da odbrana međaša ne znači zatvaranje uma za ono što jasno proizlazi iz Božje reči kao istina. Nakon toga, ona nabraja te stare međaše i naglašava da ti ljudi uopšte ne znaju šta govore, te da je njihovo protivljenje novoj svetlosti iz 1888. godine zapravo greška zbog straha da će se time ukloniti „stari međaši“. Prema njoj, **„sve to jadikovanje o promeni starih međaša je izmišljeno“**. (CW 30). Tu se radi o novoj svetlosti koju je Bog dao crkvi, a ne o uklanjanju starih međaša.

Postoje mnoga druga verovanja koja su isto tako hrišćanska i biblijska, i koja su deo onoga što je Bog dao Hrišćanskoj crkvi. Adventistički pioniri su u početku bili obuzeti „stubovima“ vere ove crkve, ali su kasnije shvatili da su neka od tradicionalnih hrišćanskih verovanja isto toliko važna. Kao što smo videli, jedan od najvećih primera toga je 1888. godina i istina o opravdanju verom. Ovo verovanje je bilo temelj Luterove reforme i protestantskog pokreta. S obzirom na to da se ova istina nije smatrala „stubom“ ili karakteristikom koja Adventističku crkvu razlikuje od drugih crkava, osnivači se u početku nisu previše bavili njome. Međutim, događaji iz 1888. godine nam pokazuju da se ispostavilo da je ovo jedna od najznačajnijih hrišćanskih istina.

Čitajući gore navedeni izveštaj Elen Vajt, vidimo da su mnogi odbacili vest o opravdanju verom upravo zato što su smatrali da to nije stub našeg verovanja i što su želeli da „zaštite“ crkvu od navodno pogrešnih verovanja koja nisu „stari međaši“. Na drugom mestu, Elen Vajt je rekla da će Bog ukoriti te „čuvare istine“ koji guraju crkvu unazad, a ne napred.

To što nešto nije „stub“ adventističkog verovanja ne znači samo po sebi da ta istina nije važna jednako kao i ono što zovemo „stubom“ ili „starim međašem“.

Kako se onda postaviti prema verovanjima koja se ne ubrajaju u „stare međaše“, a još uvek su uključena u naša verovanja, kao što je opravdanje verom ili istina o Trojstvu, koje su se kasnije

razvile u adventističkom učenju? Iako nisu navedena kao „stubovi“ ili „stari međaši“, tj. specifično adventističko verovanje, još uvek su to neka od osnovnih hrišćanskih verovanja. Adventistička crkva se ne oslanja samo na ono što se naziva stubovima adventističkog verovanja, nego na svaku dragocenu istinu koja se nalazi u Bibliji.

Ponekada se čuju primedbe da, ako nešto nije stub verovanja, onda ne treba o tome učiti niti posvećivati pažnju takvom učenju. To ne samo da je pogrešan stav, nego je i stav otpada od prave istine. Bog je dao svaku predivnu istinu za rast i unapređenje crkve, a izostavljanje bilo koje od tih istina bilo bi odbijanje Duha svetoga koji nas vodu u „svu istinu“ (Jovan 16:13).

Kako su nastali stubovi ili međaši Adventističke crkve

Vrlo je važno shvatiti kako su prvi adventisti dolazili do zajedničkih verovanja koja su karakteristična za Adventističku crkvu.

Način na koji su osnivači Adventističke crkve dolazili do jedinstva jeste kroz zajedničko proučavanje i molitvu. Oni su se molili i proučavali sve dok se nisu usaglasili oko onoga što su verovali. Elen Vajt je u svojim vizijama dobijala potvrdu za ono oko čega bi se oni usaglasili, i tako su postavljeni stubovi onoga što Adventistička crkva veruje. Odluke nisu donošene preglašavanjem. Nikad se nije glasalo kako bismo većinom odlučili hoćemo li prihvatiti neku od istina ili ne, kao što je, na primer, istina o Suboti ili Svetinji, ili bilo koja druga istina koja je postala stub naše vere. Najznamenitija braća među osnivačima crkve proučavala su zajedno Bibliju oko određenih tačaka sve dotle dok se svi nisu usaglasili oko tih istina. Elen Vajt piše o tome:

“Mnogi ne razumeju kako su čvrsto položeni temelji naše vere. Moj suprug, starešina Džozef Bejts, otac Pirs, starešina [Hajram] Edson i ostali koji su bili željni [istine], plemeniti i istinoljubivi, bili su među onima koji su posle 1844. tražili istinu kao skriveno blago. Sretala sam se s njima i molili smo se i proučavali ozbiljno. Često smo ostajali do kasno u noć, a ponekad i celu noć, moleći za svetlost i proučavajući Reč. Ova braća su se stalno okupljala da proučavaju Bibliju da bi naučili njeno značenje i da bi bili spremni da propovedaju sa silom. Kada bi došli do tačke proučavanja gde bi rekli: “Ne možemo učiniti ništa više,” Duh Gospodnji bi došao na mene i ja bih bila zaneta vizijom, a jasno objašnjenje i stihovi koje smo proučavali bi mi bili pokazani s uputstvima kako ćemo raditi i delotvorno propovedati. Tako nam je data svetlost koja nam je pomogla da razumemo Pismo u vezi s Hristom, Njegovom misijom i Njegovim sveštenstvom. Pojašnjen mi je put istine koji se pružao od tog vremena do vremena kada uđemo u Božiji grad, pa sam drugima prenosila uputstva koja mi je Gospod dao.”(ISM, 206.207)

Stubovi adventističkih verovanja ne smeju se pomerati

Elen Vajt je upozorila da se „stubovi“ i „stari međaši“ ne smeju pomerati niti menjati:

„Kad dođu ljudi koji će želeti da pomere makar i jedan jedini stub u temelju koji je Bog uspostavio Svojim Svetim Duhom, neka stariji ljudi koji su bili osnivači našeg dela odgovore jasno i neka i oni koji su umrli govore kroz preštampane članke u našim časopisima. Sakupite zrake svetlosti koje je Bog dao dok je vodio svoj narod korak po korak na putu istine. Istina će izdržati test vremena i iskušenja.“ (Ms 62, 1905, p. 6)

„Ne treba da prihvatimo reči onih koji dolaze s porukom koja se suproti specifičnim tačkama naše vere. Oni sakupljaju puno biblijskih tekstova kao dokaz za ponuđene teorije. Ovo se neprestano dešavalo u poslednjih pedeset godina. Iako je Sveto Pismo Božja Reč, iako zaslužuje poštovanje, njena primena, ako takva primena pomera temeljne stubove koje je Gospod održavao ovih pedeset godina, predstavlja veliku grešku. Onaj koji nudi takva tumačenja ne poznaje prekrasano očitovanje Svetoga Duha, koji daje silu i snagu prošlim porukama upućenim Božjem narodu. Bog nikada nije protivrečan samom sebi. Dokazi iz Pisma se pogrešno primenjuju, podešeni da svedoče o onom što nije istina. Jedan za drugim ustajaju oni koji će doneti navodno veliku svetlost, i objaviti svoje tvrdnje. Međutim, mi se držimo starih međaša. (Letter 329, 1905)

Elen Vajt je upozorila da Adventistička crkva ne sme nikada da promeni ono što čini njen identitet, a što podrazumeva određene istine svojstvene ovoj crkvi koje zovemo „starim međašima“ ili „stubovima“ vere Adventističke crkve, koje je Bog čvrsto ugradio u temelje ove crkve u doba njenih osnivača.

Stubovi ili stari međaši čine osnovu identiteta Adventističke crkve. Te istine se drže zajedno, tako da bi svako odstupanje od jedne od istina koje sačinjavaju celinu značilo odstupanje od svih, dovodeći do urušavanja suštinskih temelja Adventističke crkve. Te istine predstavljaju jezgo oko kog se nadograđuju sva ostala verovanja. Na temelju tih stubova Adventistička crkva ili stoji ili pada.

Bilo je mnogo pokušaja od strane raznih ljudi da to urade, kao što vidimo i u vreme Elen Vajt, ali i od njenog vremena do danas.³ Međutim, ti stari međaši još uvek su tu, kao i u doba osnivača. Činjenica da su adventisti tokom svoje istorije otkrili nove istine i bolje razumeli neke stare nikako ne vodi do toga da možemo da govorimo o pomeranju ili ukidanju „starih međaša“!

³ Neki od poznatijih adventista koji su dovodili u pitanje biblijski temelj pojedinih stubova adventističkog verovanja kao što je, na primer, istina o nebeskoj Svetinji, jesu Albion Belendžer (A. F. Ballenger) u vreme Elen Vajt, ili Desmond Ford, u novijoj adventističkoj istoriji.

„Nova svetlost“ i pravilan stav prema njoj

Istorija Adventističke crkve i razvoj njenih učenja ne mogu se razmatrati ako se ne osvrnemo na ono što se često, još od vremena Elen Vajt, nazivalo „novom svetlošću“. Cela adventistička istorija je prožeta trenucima kada je nova svetlost zasjala proučavanjem Biblije.

Pa ipak, kao i u vreme Elen Vajt, promene su uvek dovodile do otpora onih koji su imali duh odbojnosti prema svemu što je novo. Ovde ćemo navesti samo neke citate Elen Vajt o stavu prema novoj svetlosti. To je bio stav Adventističke crkve tokom cele njene istorije. Taj stav je isti i danas, iako mnogi ne žele da prihvate načelo postepenog otkrivanja istine, i neprestano upozoravaju crkvu da se treba vratiti na stara shvatanja:

„Činjenica je da imamo istinu, i mi se moramo istrajno držati stavova koji ne mogu da se poljuljaju; ipak, ne smemo sa sumnjom gledati na svaku novu svetlost koju nam Bog može poslati i reći: 'Stvarno, mi ne primećujemo da nam je potrebno više svetla od stare istine koju smo do sada prihvatili i na koju smo se navikli.' Dok se držimo ovog stava, svedočanstvo Vernog Svedoka primenjuje njegovu osudu na nas: „a ne znaš da si ti nesrećan, i nevoljan, i siromah, i slep, i go.' Oni koji se osećaju bogatim, blagoslovenim mnogim dobrima tako da ništa ne trebaju u stanju su slepila u pogledu svog pravog stanja pred Bogom i oni toga nisu svesni.“ (*Review and Herald*, August 8 1894)

„Ne smemo da mislimo: 'Eto, mi imamo svu istinu, mi razumemo glavne stubove naše vere i možemo da počivamo na ovom saznanju.' Istina se razvija, i mi moramo hodati u sve većem svetlu.

Jedan brat me je pitao: 'Sestro Vajt, da li smatraš da i mi sami moramo shvatiti istinu? Zašto ne bismo mogli preuzeti istinu koju su drugi zajedno sakupili i verovati je zato što su istražili te teme, a onda ćemo mi biti slobodni da idemo dalje, a da ne trošimo moći uma na istraživanje svih ovih tema? Zar ne misliš da su ovi ljudi, koji su doneli istinu u prošlosti, bili nadahnuti od Boga?‘“

„Ne usuđujem se da kažem da nisu bili vođeni Bogom, jer Hristos vodi u svu istinu, ali što se tiče nadahnuća u najpotpunijem smislu reči, moj odgovor je: 'Ne'. Je verujem da im je Bog dao da obave posao, ali ako nisu sve vreme potpuno posvećeni Bogu, oni će se, sa svojim naročitim osobinama karaktera, uplesti u ono što čine, i ostaviće svoj otisak na delo, oblikujući ljude u skladu s verskim iskustvom po njihovom šablonu. Za nas je opasno da nama rukovodi propadljivo telo. Mi bismo morali da se oslonimo na ruku Beskonačne sile. Bog nam je ovo godinama otkrivao. Mi moramo da imamo živu veru u svom srcu da posegnemo za većim znanjem i naprednijom svetlošću.“ (*Review and Herald*, May 25, 1890)

„Mi još mnoge lekcije moramo da naučimo, i od mnogo, mnogo toga da se odučimo. Samo Bog i Nebo su nepogrešivi. Oni koji misle da nikad neće biti potrebno da odustanu od nekog dragocenog pogleda, da nikad neće morati da promene mišljenje,

biće razočarani. Dok god se odlučno i uporno držimo svojih ličnih shvatanja i mišljenja, mi nećemo moći da imamo zajedništvo za koje se Hristos molio.

Kad bi oni koji su samodovoljni mogli da vide kako ih vidi Božji svemir, kad bi videli sebe same onako kako ih Bog vidi, oni bi se uzdržali od te slabosti, tog očiglednog nedostatka mudrosti, i zavapili Gospodu da On bude njihova pravednost; oni bi želeli da se sakriju od Njegovog pogleda. Apostol kaže: 'Jer ste kupljeni skupo. Proslavite dakle Boga u telesima svojim i u dušama svojim, što je Božije.' Kada se naše šeme i planovi poremete, kada ljudi koji su zavisili od našeg prosuđivanja zaključe da će ih Bog voditi ako sami deluju i prosuđuju, mi ne bi trebalo da ih osuđujemo i namećemo im svoj autoritet kako bismo ih prisilili da prihvate naša shvatanja. Oni koji su postavljeni na uticajan položaj trebalo bi da neprestano gaje samokontrolu [...]

Božji ukor će biti nad onima koji bi želeli da budu čuvari doktrina, koji bi presekli put da veće svetlo ne dođe ljudima. Veliko delo treba ostvariti, i Bog vidi da vodeći ljudi u Njegovom delu imaju potrebu za većim svetlom kako bi mogli da se usklade i ujedine s vesnicima koje će On slati da dovrše delo koje je On zamislio za njih. Gospod je uzdigao vesnike, nadahnuo ih Njegovim Duhom, rekao im: 'Viči iz grla, ne usteži se, podigni glas svoj kao truba, i objavi narodu mom bezakonja njegova i domu Jakovljevom grehe njihove.'

Neka niko ne dođe u opasnost da se postavi između ljudi i poruke s neba. Ljudi će dobiti poruku od Boga, i ako među ljudima ne bude glasa da je prenese, i samo kamenje će povikati. Pozivam svakog službenika da traži Gospoda, da odloži ponos, da odloži težnju ka nadmoći i da ponizi srce pred Bogom. Hladnoća srca i nevera onih koji bi trebali da imaju vere jeste ono što crkve drži u neznanju.“ (*Review and Herald*, June 26, 1892)

Kada govorimo o Elen Vajt i samom njenom stavu prema novoj istini, naglasimo da je ona konstatno učila o Bogu iako je bila prorok:

„Za šezdeset godina, bila sam u vezi s nebeskim vesnicima i neprestano učila o božanskim temama...” (Letter 86, 1906)

Elen Vajt oštro upozorava na Božji ukor koji će stići one koji sebe smatraju takozvanim „čuvarima nauke“, a koji zapravo pregrađuju put do većeg svetla koje Bog želi da da svojoj crkvi. Nema ničeg dragocenijeg u istoriji Adventističke crkve od napredovanja u otkrivanju istine koji joj je Bog dao. Svako zaustavljanje rasta u poznanju istine i pozivanje da se vratimo na neka ranija verovanja i shvatanja istine ne dolaze od Boga nego od onoga kome je stalo da ova crkva izgubi viziju koju joj je Bog dao kroz stalni napredak u poznanju istine.

Uloga Elen Vajt u razvoju adventističkih verovanja

Jedno od čestih pitanja odnosi se na ulogu Elen Vajt u razvoju samih verovanja Adventističke crkve. Iako je imala značajnu ulogu kao prorok i jedan od osnivača crkve, uvek treba imati na umu

da je Biblija jedino merilo istine koje su adventistički pioniri naglašavali, što je i danas stav crkve. Nijedno učenje ili verovanje nije došlo kao direktno okriivenje Boga kroz vizije Elen Vajt, nego kroz marljivo proučavanje Biblije.

Ovde svakako vredi naglasiti šta je Džejms Vajt rekao o tome, kao i sama Elen Vajt. Tako Džejms piše 1855. godine, nakon što su se prethodnih godina formirala glavna verovanja Adventističke crkve, da ništa od ovih verovanja – Subota, Svetinja, tumačenje proročanstva, kao i ostalo – nije došlo kroz vizije Elen Vajt:

„Treba razumeti da su sva verovanja koje je usvojila ova zajednica svetkovatelja Subote potekla iz Pisma pre nego što je gospođa Vajt zauzela bilo koji stav o njima. Ta verovanja su utemeljena na Pismu kao njihovom jedinom temelju.“ (R&H, October 16, 1855)

Isto je tvrdila i sama Elen Vajt:

„Ja sam se sastajala s njima i proučavali smo i molili se usrdno. Često smo ostajali zajedno do kasno u noć, a ponekad i celu noć, moleći se za svetlo i proučavajući Reč [...] Za sve to vreme ja nisam mogla da razumem rezonovanje braće. Kao da mi je um bio zaključan, nisam mogla da shvatim značenje tekstova koje smo proučavali. To je bilo jedna od najtužnijih činjenica u mom životu. Bila sam u takvom stanju uma sve dok ne bismo jasno shvatili osnovne tačke naše vere u skladu s Božjom reči. Braća su znala da, ukoliko ne dobijem viziju, ne mogu da razumem te predmete, i oni su prihvatili data otkrivenja kao neposredno svetlo s neba.“ (*Spec. Test.*, Series B, No. 2, p. 57; ISM 207)

Kako i zašto su ipak nastala adventističke izjave verovanja

Ako smo ranije videli da adventisti nisu bili za to da se objavi kredo, zašto je onda došlo do toga da su ipak, još u vreme samih osnivača crkve, koji su redom bili protiv crkvenih veroispovedanja, ipak odlučili da formulišu i izdaju spisak adventističkih verovanja?

Vrlo je važno uvek imati na umu stav adventističkih osnivača prema crkvenom kredo koji smo ranije videli. Oni izjavu o verovanjima nisu smatrali nepogrešivom, već samo objašnjenjem onoga što je većina adventista u ono vreme smatrala biblijskim istinama. Štaviše, nikada ih nisu smatrali sredstvom kojim će progoniti one adventiste koji nisu sve shvatali onako kako je stajalo u tim izjavama. Njihova namera je isto tako bila da onima koji nisu adventisti predstavi kako adventisti shvataju biblijske istine.

U prvom izdanju Izjave o adventističkim verovanjima iz 1872. godine, Urija Smit daje uvod koji je vrlo značajan jer nam pokazuje koja je bila svrha objavljivanja ovih verovanja, iako su osnivači bili protiv crkvenog kreda:

„Predstavljajući javnosti osnove naše vere, želimo da se jasno shvati da mi nemamo simbol vere, kredo ili neko drugo merilo osim Biblije. Mi ovo ne postavljamo kao

autoritet nad ljudima, niti je ovo napisano da bismo osigurali uniformnost među njima u smislu visoko usklađenog sistema [verovanja]. Mi često imamo potrebu da odgovorimo na pitanja u vezi s ovim predmetom, a ponekad i da ispravimo neistinite optužbe koje kruže o nama, kao i da uklonimo pogrešna shvatanja koja imaju oni koji nisu imali prilike da se upoznaju s našom verom i načinom na koji je živimo. Naš jedini cilj je da odgovorimo na ove potrebe [...] Kao adventisti sedmog dana, mi jedino želimo da se naši stavovi shvate, i mnogo smo zabrinutiji zbog toga što ima mnogo onih koji sebe zovu adventistima sa čijim stavom se mi ne slažemo, a od kojih neki, kako smatramo, podrivaju najvažnije principe jasno izložene u reči Božjoj.“ (Uriah Smith, *A Declaration of the Fundamental Principles Taught and Practiced by the Seventh-day Adventists*, Battle Creek, MI: Steam Press, 1872, 3)

Kada je Džejms Vajt 1874. godine, kao urednik časopisa *Znaci vremena*, ponovo štampao izjavu vere, on daje isti uvod koji je dao Urija Smit.

Zapazimo iz ovog teksta nekoliko razloga za izdavanje izjave vere: 1) Ona je samo sažetak verovanja. 2) Ona nije postavljena kao crkveno kredo u istom rangi s Biblijom. 3) Ona nema autoritet nad ljudima. 4) Nije joj namera da obezbedi uniformnost. 5) Ona je odgovor onima koji ne poznaju dovoljno šta adventisti veruju i šire netačne informacije o njima. 6) One razotkrivaju ljude koji se smatraju adventistima, a ne naučavaju kako ova crkva uči.

Imajući u vidu stav osnivača prema crkvenom kredo ili simbolu vere, možemo slobodno da zaključimo da adventistička verovanja koja su u doba osnivanja Adventističke crkve s vremena na vreme objavljivana u našim časopisima ili drugim izdanjima nisu imala za cilj da uspostave nepromenjiva merila vere ili crkveni kredo. Biblija je za njih bila merilo vere, a izjava vere je bila više radi onih koji nisu bili upoznati s tim šta adventisti veruju, da bi imali pravu informaciju o adventističkom shvatanju biblijskih istina.

Pitamo se kakav naš stav treba da bude prema 28 verovanja koje danas ima Adventistička crkva? Mi imamo isti stav kao što su i osnivači imali. Ona ne predstavljaju crkveni kredo ili dogme koje se ne mogu menjati. Iako su adventistički stubovi ili međaši vere čvrsto postavljeni, izjava vere je samo dokumenat koji opisuje ono što mi verujemo i kako u datom trenutku razumemo biblijske istine. Biblija je iznad svih izjava vere i ona je jedini kredo koji crkva ima.

Koji stav treba imati prema verovanjima koja su imali osnivači ove crkve?

Sve više se među adventistima pojavljuju ljudi koji imaju drugačiji stav prema izjavi vere od onoga koji su imali sami osnivači ove crkve, a koji je još uvek njen službeni stav. Takvi zastrašuju ljude govoreći o otpadu od prave vere, tvrdeći da treba da se držimo vere adventističkih osnivača. Oni ne samo da sprovode otpad u crkvi, nego se i koriste lažnom pobožnošću navodno osnovanom na temeljima adventističkih pionira. Iako su sami osnivači Adventističke crkve imali samo Bibliju kao temelj vere i to naglašavali, ovi novi adventistički „tradicionalisti“ imaju temelje izvan Biblije,

zasnovane na adventističkoj tradiciji. Za njih je mnogo značajnije da li se ono što veruju slaže s onim što su verovali osnivači Adventističke crkve nego da li je to tako u Bibliji.

Koja su to verovanja na koja nas oni pozivaju da se vratimo? Oni će često govoriti o „stubovima“ ili „međašima“ adventističkog verovanja na koje treba da se vratimo, iako, kako smo već videli u pogledu onoga što su rani adventisti i Elen Vajt nazivali stubovima vere, na tim stubovima crkva i dalje stoji.

Zašto se onda oni pozivaju na stubove vere ako crkva još uvek veruje to isto? To je naprosto način da zadobiju pažnju ljudi da bi im onda govorili o nekim drugim verovanjima koja ni adventistički pioniri, ni Elen Vajt nikada nisu smatrali „stubovima“ adventističkog verovanja.

Mi smo videli da, osim verovanja koja su specifična za Adventističku crkvu, postoje mnoga druga važna biblijska verovanja koja su isto toliko značajna za nas. Ta verovanja su se razvijala tokom adventističke istorije zahvaljujući marljivom istraživanju Biblije. Poziv ljudi da se vrate na razumevanje Biblije na način na koji su osnivači Adventističke crkve shvatali neke istine predstavlja poziv na odbacivanje Božje svetlosti i povodenje za ljudskom mudrošću. Ne postoji nijedna crkvena tradicija, nijedno crkveno verovanje koje je iznad Biblije i koje ne podleže njenom autoritetu.

Oni koji pozivaju da se vratimo na verovanja osnivača Adventističke crkve imali bi vrlo težak zadatak da se izjasne o tome na koja bismo verovanja tačno morali da se vratimo. Razvoj adventističkih verovanja uvek je bio prožet napretkom u poznanju istine. Da li je to poziv na povratak verovanjima iz 1848, kada su za vreme takozvanih „subotnih konferencija“ uspostavljeni stubovi našeg verovanja? Ili je to možda poziv da se vratimo na verovanja adventista u vreme osnivanja Adventističke crkve 1863? Možda je to poziv na povratak verovanjima u doba kada su adventisti prenaplašavali zakon kroz legalističko shvatanje spasenja? Ili je to poziv na 1888. godinu, kada su mnogi od takozvanih „čuvara starih međaša“ odbacili istinu o opravdanju verom?

Postoje mnogi primeri iz razvoja adventističkog verovanja na kojima bismo mogli da pokažemo kako su vodeća braća imala različite stavove po određenim pitanjima. Ako bi neko želeo da se vrati na učenje osnivača, to učenje je vrlo raznovrsno u odnosu na određena pitanja, tako da bi čak i bilo nemoguće da se tačno kaže koja su to verovanja koja bi bila zajednička svim osnivačima, osim onih pet stubova vere.

Primeri različitih verovanja osnivača

Jedan od poznatih primera različitih shvatanja jeste razumevanje Armagedonske bitke kod Urije Smita i Džejmsa Vajta. Smit je verovao da se radi o doslovnoj bici, dok je Džejms Vajt verovao da se radi o duhovnoj bici na kraju vremena. Ova razlika u mišljenju dosegla je tačku usijanja između 1876. i 1878. godine, u vreme rata između Rusije i Turske, za koji je Urija Smit govorio da će se završiti porazom Otomanskog carstva i krajem vremena milosti, nakon čega će slediti brzi dolazak Isusa Hrista. (*Review and Herald*, January 24, 1978, DF n° 39; Ellen G. White Estate)

Džejms Vajt je javno poricao takvo verovanje i, kao odgovor Smitu, u *Rivju i Herald* od 3. oktobra 1878 napisao da – ukoliko je Turska ta vodeća sila na kraju vremena koja će biti poražena – onda i deset prstiju kipa iz 2. poglavlja Danila predstavljaju Tursku, a tako onda i zver sa deset rogova iz 7. poglavlja predstavlja Tursku, tako da je, prema tome, Turska ona sila koja se protivi Knezu iz 8. poglavlja.

Ovaj javni sukob mišljenja izražen u časopisu *Rivju i Herald* najverovatnije bi otišao i dalje da Elen Vajt nije zatražila od svog muža, iako je njegov stav ispravan, da se javno ne suprostavljala onome što su braća verovala jer to nije Božija volja. Ona je nakon smrti svoga muža pisala da „koliko god da su njegova shvatanja bila ispravna, Bog ga nije pozvao da ih smatra važnijim od svoje braće i da stvara razliku mišljenja“, kao i da „može da zadrži svoja shvatanja za sebe“, da ne bi javno iznošenje različitih mišljenja bilo uzrok opterećivanja vesti nepotrebnim razlikama u shvatanjima. (Ellen White, Letter 37, 1887)

Jedan drugi primer razlike u mišljenju jesu Džozef Vagoner (Joseph Waggoner) i njegov sin Elet (Ellet Waggoner). I otac i sin bili su istaknuti članovi Adventističke crkve. Džozef je dugo godina bio urednik *Znakova vremena* i vrlo plodan pisac, dok je njegov sin Elet bio glavni nosilac vesti opravdanja verom i događaja vezanih za 1888. godinu i konferenciju u Mineapolisu.

U izdanju iz 1884. svog dela pod naslovom *Pomirenje*, Džozef Vagoner kaže, na stranama 153 i 169, da je Hristos Bog, ali da se ta titula mora uzeti u potčinjenom smislu u odnosu na Oca, jer postoji samo „jedan Bog“ u potpunom smislu, a to je Otac. Hristos ima titulu Boga, ali u potčinjenom smislu (engl. *subordinate*); on je Bog u ograničenom smislu (na engleskom *restricted sense*). U univerzalnom i neograničenom smislu, titula Boga može se pripisati samo Bogu Ocu. Na stranici 178. on kaže da ne možemo da verujemo ono što neki tvrde – da je Hristos podjednak s Bogom u svakom pogledu (engl. „we cannot believe what men say about his being co-equal with God in every respect“). On na strani 170 tvrdi da tekst iz Jovana 12:40,41, koji govori o Hristovoj slavi iz Isaijine vizije, nije dokaz za vrhovno božanstvo Hrista. Prema njemu, treba znati da se u Isaiji govori o Ocu i Sinu. Prema njegovom tumačenju, Otac je Jahve. Sin nije Jahve nego Adonai. Prema njemu, da je Hristos bio u potpunosti jednak Bogu, on ne bi mogao da umre na krstu jer samopostojeći Bog ne može da umre.

S druge strane, Džozefov sin Elet Vagoner, nakon intenzivnog proučavanja istine o opravdanju verom, u svojoj knjizi *Hristova pravednost* iz 1890. godine kaže na strani 23 da je Hristos s pravom nazvan Jahve, da je „samopostojeći“ (engl. „self-existent One“). On je po prirodi sama suština Boga (engl. „the very substance of God“) koji ima život u samom sebi. Na 22. strani on kaže da Hristos poseduje besmrtnost po svom vlastitom pravu. Isto tako on kaže da je Hristos bio Bog u samom početku, deleći podjednaku slavu s Ocem (engl. „sharing equal glory with Father“). Iako je Isus bio samopostojeći, još uvek je mogao da umre na krstu, ali njegova smrt je isto tako tajna kao i njegovo utelovljenje.

Prema tome, za Džozefa Vagonera je Hristova titula Boga „potčinjena“, „ograničena“. Hristos nije u svemu jednak Ocu i nije Jahve. Hristos nema vrhovno božanstvo i nije samopostojeći. S druge strane, prema Eletu Vagoneru, Hristos je Bog jednak u slavi s Ocem; On je Jahve, Samopostojeći, koji ima život u sebi samome po svom vlastitom pravu. Prema Džozefu Vagoneru,

Hristos ne bi mogao da umre da je samopostojeći, dok je prema, Eletu Vagoneru, iako je Hristos bio samopostojeći, On umro na krstu, ali je ta smrt za nas tajna.

Razvoj teoloških shvatanja kod pojedinih osnivača Adventističke crkve

Ne samo da su razna braća imala različito mišljenje u vezi s nekim pitanjima, nego su se i njihova lična mišljenja menjala tokom godina. Kao primer ćemo uzeti verovanje Urije Smita u vezi s Hristom. U svom prvom komentaru Otkrivenja 1865. godine, Smit govori o Hristu kao o **“prvom stvorenom biću, čije je postojanje počelo mnogo pre bilo koje druge stvorene stvari”** (Uriah Smith, *Thoughts Critical and Practical on the Book of Revelation*, Battle Creek, Mich.: Steam Press of the Seventh-day Adventist Publishing Association, 1865, strana 59). Ovo je učenje koje je Arije zastupao u 4. veku, i koje je još tada osuđeno kao jeretičko.

Urija Smit je ovo svoje prvobitno shvatanje kasnije promenio. U izdanju komentara na Otkrivenje iz 1882. on kaže da **„Pismo nigde ne govori za Hrista da je stvoreno biće nego jasno kaže da je rođen od Oca.“** (Uriah Smith, *Daniel and the Revelation*, 1882, strana 430). Tako sada, prema Uriji Smitu, Hristos nije stvoren, kao što je verovao 1865. godine, nego je rođen.

Na koje od ova dva učenja bi trebalo da se vratimo ako želimo da sledimo verovanje osnivača? Možda će neko reći na ovo drugo, jer je to poslednje. Ali, zašto bi to poslednje Smitovo shvatanje bilo konačna istina i poslednje što crkva ima da kaže o ovom pitanju? Razumevanja Hristove ličnosti menjalo se i posle 1888. godine, kada je došlo do saznanja o Hristovoj pravednosti i opravdanju verom; tako mi sada imamo sasvim drugo shvatanje ovog pitanja. Na primer, u knjizi *Čežnja vekova* Elen Vajt kaže da Hristos poseduje iskonski život u samom sebi i da ga nije dobio. Ona u tom tekstu stavlja Hrista u isti rang s Ocem, koji nije dobio život ni od koga.

Jedan drugi primer je stav Džejmsa Vajta o Trojstvu. U izdanju *Dej Stara (The Day Star)* od 24. januara 1864. godine, Džejms Vajt govori o „nebiblijskom Trojstvu“. Kasnije će u *Rivju end Herald*u od 11. decembra 1855. godine reći da „Trojstvo ukida ličnost Boga i Njegovog Sina Isusa Hrista“. Ovo su prilično negativna gledišta na Trojstvo, iako nam se čini da se primedba o ukidanju ličnosti Oca i Sina i ne stoji u odnosu na učenje o Trojstvu, ali Džejms Vajt to navodi kao razlog njegovog shvatanja da Trojstvo nije biblijsko učenje.

Kasnije možemo da vidimo jasne znakove da je Džejms Vajt promenio razumevanje ove teme. Na primer, pišući o sličnostima i razlikama između adventista sedmog dana i baptista sedmog dana, on 1876. godine u *Rivju end Herald*u od 12. oktobra, u članku “Dva tela” (“The Two Bodies”), kaže da je, što se Trojstva tiče, stav koji adventisti imaju u pogledu božanstva Isusa Hrista gotovo isti kao kod baptista, koji veruju u Trojstvo, i da ne bi trebalo da se dve denominacije u tom pogledu razilaze u shvatanjima. On tu doktrinu svrstava u one koje ni jedna ni druga denominacija ne smatra testom hrišćanskog karaktera. Štaviše, on baptiste sedmog dana smatra crkvom koja ima isto polje rada kao adventisti sedmog dana. **“Adventistički stav prema Hristovom božanstvu veoma je sličan stavu trinitaraca, tako da tu nema razmimoilaženja [...] preporučujemo da ne bude neslaganja između ove dve grupe. Razlika između nas je**

takve prirode da delimo široko polje rada s onima koji se razlikuju od nas u pogledu temelja od kojih zavisi sudbina sveta koji je ogrezao u porocima, tako da **adventisti sedmog dana i baptisti sedmoga dana ne mogu da dozvole neslaganje u pogledu doktrina koje ni jedni ni drugi ne smatraju testom hrišćanskog karaktera**. Obe grupe treba da obave poseban posao. Neka Bog blagoslovi obe grupe u svim njihovim naporima da ovo ostvare.” (James White, *Review and Herald*, October 12 1876, 116)

Ovde je značajno zapaziti da je, bez obzira na stav o Trojstvu, Džejms Vajt smatrao da to verovanje nije ispit hrišćanskog karaktera i da su razlike koje postoje između njegovog verovanja i verovanja baptista trinitaraca gotovo beznačajne.

Ovo svoje shvatanje, po kom učenje o Trojstvu nije test hrišćanskog karaktera, izrazio je i u članku „Hrišćansko jedinstvo“ (Christian Union) u časopisu *Znaci vremena*. On razliku u verovanju o temama koje nisu ispit hrišćanskog karaktera, među koje po njemu spada verovanje u „trojstvo i jedinstvo“ („trinity and unity“), ubraja u one razlike koje ne bi trebalo da dovedu do nejedinstva u crkvi, s obzirom na to da nisu test spremnosti za Nebo.

„Smatramo pogrešnim da se razlikujemo od drugih tamo gde nema dobrog razloga za razliku [...] Božiji zakon i Jevandelje Božijeg Sina jesu ispit hrišćanskog karaktera. Zato nas napadaju oni koji su se u XIX veku odvojili u male sekte zbog pitanja oblika crkvene vlasti, pitanja pristojnosti, besplatnog i ograničenog spasenja, trojstva i jedinstva, pitanja da li možemo da u crkvi pevamo ikakve pesme ili samo Psalme Davidove, i drugih pitanja koja ne čine ispit spremnosti za Nebo, i optužuju nas s pobožnim zgražanjem jednostavno zato što mi smatramo da su dosledno poštovanje Božjih zapovesti i vera Isusova jedini test hrišćanskog karaktera.“ (RH, October 12, 1876; ST January 8, 1880, 9)

Čak i kod same Elen Vajt možemo da vidimo promenu verovanja kako je proučavanje Biblije napredovalo i kako su otkrivali nove istine, kao i pod uticajem vizija. Jedan od poznatih slučajeva odnosi se na konzumiranje svinjskog mesa. Brat S. N Haskel (S. N. Haskell) je počeo da ohrabruje adventiste da prestanu da jedu svinjsko meso. Elen Vajt je ukorila brata Haskela za širenje ličnih shvatanja o ovom pitanju:

„Videla sam da tvoje shvatanje o svinjskom mesu ne bi bilo štetno da si ga zadržao za sebe; ali ti si, na osnovu svog shvatanja i rasuđivanja, od toga napravio test, tako da su tvoja dela jasno pokazala tvoju veru u to. Ako Bog zahteva od svog naroda da se suzdržava od svinjskog mesa, On će ga ubediti u to [...] Ako je dužnost crkve da se suzdržava od svinjskog mesa, Bog će to otkriti više njih, a ne samo dvojici ili trojici. On će poučiti svoju crkvu o njenoj dužnosti.“ („I saw that your views concerning swine's flesh would prove no injury if you have them to yourselves; but in your judgment and opinion you have made this question a test, and your actions have plainly shown your faith in this matter. If God requires His people to abstain from swine's flesh, He will convict them on the matter... If it is the duty of the church to abstain from swine's flesh, God will discover it to more than two or three. He will teach His church their duty.“; 1T 206.3)

Naravno, mi znamo da je Bog kasnije u viziji iz 1863. godine potvrdio da adventisti ne treba da jedu svinjsko meso, što je kasnije bio i stav cele crkve i Elen Vajt. Ovde je dovoljno da kroz ovaj primer uvidimo kako je crkva postepeno napredovala u poznavanju Biblije, uključujući i Elen Vajt. Taj primer nam takođe ukazuje na to da pozivanje da se vratimo na verovanja osnivača crkve neminovno pokreće pitanje na koja to verovanja tačno treba da se vratimo, pošto su se njihova verovanja menjala u skladu s onim što je otkriveno u Bibliji kroz neprestano proučavanje i Božje vodstvo u sve veće poznanje istine.

Možemo slobodno da kažemo da su, izuzev onih pet stubova adventističkih verovanja koji su se vrlo brzo definisali već u prvih nekoliko godina adventističkog pokreta, sve ostale istine imale svoj put razvoja, koji je za neka verovanja trajao dosta dugo, ne samo u vreme ranih pionira crkve, nego i posle njih. Uostalom, šta sprečava crkvu danas da ne napreduje u poznavanju novih istina u Bibliji? Podsetimo se još jednom na značajna uputstva koje je Elen Vajt dala u ovom pogledu:

„Ne smemo da mislimo: 'Eto, mi imamo svu istinu, mi razumemo glavne stubove naše vere i možemo da počivamo na ovom saznanju.' Istina se razvija, i mi moramo hodati u sve većem svetlu.“ (*Review and Herald*, May 25, 1890)

Samo nekoliko godina pre svoje smrti, Elena Vajt je smatrala da je u to vreme shvatanje istine bilo ograničeno i da će nova razumevanja tek biti dato onima koji nastavljaju da upoznaju Izvora istine:

„Dato mi je uputstvo da kažem da dragocena istina za ovo vreme će sve više postajati jasna ljudskom umu...Biće razvoja u razumevanju jer je istina sposobna da se stalno proširuje. Božanski Izvor istine će doći u sve bližu zajedincu sa onima koji nastavljaju da Ga upoznaju... Naše je istraživanje istine još nedovršeno. Mi smo sakupili samo nekoliko zraka svetlosti.“ (*Letter 156*, July 27, 1903)

Razlozi za različita shvatanja i verovanja među osnivačima crkve

Istorija adventnog pokreta od vremena Vilijama Milera do formiranja Adventističke crkve 1863. godine pokazuje da su pripadnici mileritskog pokreta bili pripadnici raznih crkava koji su gajili različita verovanja o određenim pitanjima. Bilo je baptista, baptista sedmoga dana, prezbiterijanaca, pripadnika pokreta Hrišćanska veza („Christian Connection“) iz koje je poteklo nekoliko najuglednijih osnivača Adventističke crkve kao što je Džejms Vajt i Džozef Bejts, i članova mnogih drugih crkava u Americi onog vremena.

Svi su oni iz svojih crkava poneli verovanja koja su im bila svojstvena. Iako su se adventisti sedmog dana ubrzo uskladili oko 5 verovanja koja su postala stubovi ove crkve, još uvek se svako od njih manje-više držao verovanja koja su bila specifična za crkve iz kojih su dolazili. Otud su se u časopisima Adventističke crkve često mogli čitati članci koji su imali oprečna stanovišta o određenim temama.

Na primer, jedan je od razloga zašto Džejms Vajt i Džozef Bejts nisu verovali u Trojstvo upravo taj što su došli iz crkve Hrišćanske veze (Christian Connection), koja je bila unitarna crkva gde se nije verovalo u Trojstvo. Normalno je, dakle, da su oni pristupili mileritskom pokretu s tim verovanjem, i da su to shvatanje zadržali godinama u vreme kad se već organizovala Adventistička crkva. Međutim, to je bilo njihovo lično verovanje koje su doneli sa sobom, ali ne nužno i verovanje cele crkve.

S druge strane, imamo primer Herberta Lejsija (Herbert Lacey), brata snaje Elen Vajt. Cela porodica Lejsi, uključujući i njegove roditelje, obratili su se u adventizam dolazeći iz Anglikanske crkve. Za njih je bilo prirodno da veruju u Trojstvo, a po rečima Herberta, niko od njih nije tražio da prestanu da veruju u Trojstvo kada su postali adventisti. Jednostavno, u tom pogledu su verovali kako su verovali i pre, jer Adventistička crkva u to vreme nije imala neki službeni stav o tom pitanju. (Letter by Herbert Camden Lacey, August 30, 1945)

Ko je onda bio u pravu: oni koji nisu verovali u Trojstvo ili oni koji jesu, ili oni koji su neka druga verovanja shvatali na jedan način, a drugi na drugi način? Slobodno možemo da kažemo da, sve dok crkva službeno ne prihvati neki stav o određenoj istini, sve što razni ljudi, uključujući i osnivače, govore ili pišu o tome uglavnom je izraz njihovog vlastitog mišljenja i onoga što su verovali u crkvama iz kojih su došli, a ne nužno nešto što je Adventistička crkva službeno zastupala.

Kasnije, kada se crkva susretala s onim što se nazivalo „novom svetlošću“, koja nije bila nova jer je nanovo nastala, nego je predstavljala otkrivanje starih istina, i kada je crkva posvetila veću pažnju proučavanju tih istina, dolazilo se do onoga što mi zovemo službenim stavom Adventističke crkve. To je dakle verovanje koje je prihvaćeno od većine u crkvi na osnovu zajedničkog proučavanja određene istine.

Stoga vidimo da su čak i istine koje su dovele do dosta napetosti u crkvi, kao što je istina o opravdanju verom vezana za 1888. godinu, polako bile prihvaćene u crkvi kroz proučavanje i vodstvo Svetoga Duha. Isto je bilo i s pitanjem Hristovog potpunog božanstva i pitanjem ličnosti Svetoga Duha, pitanjima koja su bila posledica početka shvatanja vesti iz 1888. godine. Sve te istine polako počinjemo da usvajamo kao službeni stav Adventističke crkve, a ne više kao izraz mišljenja pojedinaca.

Bilo da nas ljudi koji se oslanjaju na verovanja osnivača crkve pozivaju na jedno ili drugo verovanje svojstveno osnivačima crkve u bilo kom periodu njenog razvoja, još uvek je vrlo jasno da se takvi ljudi pozivaju na crkvenu tradiciju. To su pokreti koji nisu zasnovani na istraživanju Biblije, nego na verovanjima drugih ljudi, bez obzira na to ko su ti drugi ljudi i da li su bili ili ne osnivači Adventističke crkve. Pozivanje na bilo kakvu tradiciju razlog je zbog kog je protestantizam uspostavio čvrsto načelo *Sola Scriptura* – „Samo Biblija“, i to je načelo na kom je osnovana Adventistička crkva i koje su naglašavali svi osnivači Adventističke crkve.

Kako onda odgovoriti na pitanje da li smo dužni da verujemo ono što su osnivači ove crkve verovali? Odgovor je da ne samo da nismo dužni, nego smo dužni da nastavimo putem istraživanja Božje reči. Božja reč je svetlost koja sve više svetli ako je više proučavamo. „**I imamo**

najpouzdaniju proročku riječ, i dobro činite što pazite na nju, kao na vidjelo koje svijetli u tamnome mjestu, dokle dan ne osvane i danica se ne rodi u srcima vašima.“ (2. Petrova 1:19)

Kratka istorija raznih izjava verovanja

Razvoj adventističke teologije i izjava verovanja opširna je tema kojom se bave mnogi adventistički historičari. Ovde će biti prikazan samo kratka istorija izjava vere. Cilj je da se shvati da verovanja nisu crkveno kredo i da su se ona menjala još u doba najranijih osnivača Adventističke crkve. Njihova namera nije bila da postanu crkvene dogme koje se ne mogu menjati i koje će postati ograde koje će ometati dalje istraživanje Biblije.

Jedna od karakteristika objavljivanja osnovnih verovanja jeste da se u početku ona nisu izglasavala kao prihvatljiva na raznim crkvenim odborima ili sastancima, da bi potom bila štampana za javnost. Za života pionira, ni na jednom zasjedanju Generalne konferencije adventista sedmoga dana nisu se izglasavale biblijske istine koje će Adventistička crkva usvojiti. Nikada, na primer, nije bilo glasanja o tome da li ćemo svetkovati subotu ili nedelju, da li ćemo jesti čistu hranu ili ne itd.

Praksa je bila da oni koji su najistaknutije ličnosti u crkvi sastave verovanja i izdaju ih u adventističkim časopisima. S obzirom na to da su to bili samo kratki sažeci verovanja, nije se smatralo da je potrebno neko posebno izglasavanje. U najviše slučajeva, urednik adventističkog časopisa *Rivju end Herald* sastavio bi listu verovanja i objavio je.

Kao što ćemo videti, u početku Adventističke crkve, ta verovanja nisu izlazila redovno u našim časopisima niti su svake godine objavljivana u *Godišnjacima Adventističke crkve (Seventh-day Adventist Yearbook)*. To isto pokazuje da njima nije davana prevelika važnost kao nekakvom crkvenom kredo. To je isto u skladu s njihovim stavom prema crkvenom kredo, i Bibliji kao temelju naše vere, što smo ranije već opisali.

– 1850. Džejms Vajt u članku „Naš trenutni stav“ naglašava apsurdnost odbacivanja sadašnje istine od strane nekih osoba. On piše da je razumevanje proročanstva iz Danila o 2300 dana i noći stub naše vere. (James White, „Our Present Position“, *Review and Herald*, December 1850)

– 1853. Džejms Vajt daje odgovor na pitanje jednog baptiste sedmoga dana. To se smatra jednom od najranijih izjava verovanja. On kaže da adventisti imaju mnogo različitih verovanja pošto dolaze iz raznih denominacija, ali se drže onoga što ih ujedinjava, kao što su istine o Suboti, Božjem zakonu i veri u Isusa Hrista, kao i skorom Hristovom dolasku i pripremi za nj. (James White, „Resolution of the Seventh-day Baptist Central Association“, *Review and Herald*, 11 August 1853)

– 1872. Urija Smit je autor prvih sveobuhvatnih izjava adventističkih verovanja pod naslovom *Izjava o temeljnim načelima, razmišljanjima i praksi adventista sedmoga dana* (Uriah Smith, *A Declaration of the Fundamental Principles Taught and Practiced by the Seventh-day Adventists*, Battle Creek, MI: Steam Press, 1872). Ovo je svakako jedna od najsveobuhvatnijih izjava

verovanja u adventističkoj ranoj istoriji. Godine 1874, Džejms Vajt je u svojstvu urednika u *Znacima vremena* objavio ova verovanja bez izmene ("Fundamental Principles," *Signs of the Times*, 4 June 1874). Ovde je izloženo 25 verovanja Adventističke crkve, kao što su istine o Bogu kao ličnosti i Svetom Duhu kao njegovom predstavniku, o Isusu Hristu Sinu večnog Oca kroz koga je sve stvoreno, o Svetom Pismu Staroga i Novoga zaveta koje je Bog nadahnuo, o krštenju itd.

– 1889. Urija Smit, kao urednik *Adventističkog pregleda* (*Adventist Review*) opet izdaje verovanja u *Godišnjaku Adventističke crkve*. Za razliku od verovanja iz 1872. godine, u ovoj listi nalazimo 28 verovanja umesto 25 iz 1872. Ova verovanja nisu se štampala svake godine u *Godišnjaku* sve do onog iz 1905, kao i između 1907. i 1914. godine. Nakon toga, verovanja će sledeći put biti štampana u *Godišnjaku Adventističke crkve* tek 1931. godine. Razlog zašto nisu štampana od 1914. do 1931. nije samo protivljenje štampanim verovanjima kao izvesnom crkvenom kedu, nego i određena neslaganja oko nekih doktrinarnih tema sa kojima su se adventisti suočavali na kraju 19. i početkom 20. veka, kao što su Hristova božanska priroda i doktrina o otkupljenju.

– 1913. F. M. Viloks (F.M. Wilcox), kao urednik *Adventističkog pregleda*, izdaje spisak verovanja Adventističke crkve. Kako on tu kaže, on to čini „radi onih koji žele da detaljnije upoznaju glavne karakteristike vere koju drži ova zajednica.“ U toj listi od 15 verovanja prvo verovanje je Trojstvo, zatim verovanje o Božjem nadahnuću Svetog Pisma, Isus Hristu kao onome koji ima božansku i ljudsku prirodu itd.

– 1931. F. M. Viloks, kao urednik *Adventističkog pregleda*, pripremio je za *Godišnjaku Adventističke crkve* listu od 22 verovanja. Najveći razlog za izdavanje ovih verovanja je činjenica da još od 1914. godine u *Godišnjaku* nije bilo naših verovanja, pa su ljudi van crkve postavljali pitanja o tome šta stvarno adventisti veruju. Isto tako, došao je formalni zahtev adventista iz Afrike da se službeno odštampaju adventistička verovanja kako bi određeni državni organi u Africi znali šta adventisti veruju. U ovoj listi je prvo verovanje o nadahnutosti Svetog Pisma. Drugo verovanje je verovanje o Trojstvu. Ovo verovanje o Trojstvu je gotovo identično formulirano kao i ono koje je Viloks izdao 1913. u *Rivju end Heraldju*, još za života Elen Vajt. Treće verovanje se odnosi na Isusa Hrista, koji ima istu prirodu i suštinu kao Večni Otac itd.

– 1946. Generalna konferencija po prvi put službeno izglasava spisak verovanja iz 1931. godine i donosi odluku da se samo na zasedanjima Generalne konferencije mogu vršiti izmene u verovanjima, i to posle glasanja svih delegata.

– 1980. Generalna konferencija izglasava 27 verovanja. Među ostalim verovanjima koja su proširila listu iz 1931. godine, najznačajnija je dopuna 2. verovanja o Trojstvu, koje je izraženo u formi u kojoj se i danas nalazi u verovanjima.

– 2005. Generalna konferencija dodaje verovanje broj 11, koja se odnosi na rast u Hristu, i tako proširuje listu na ono što danas imamo od 28 verovanja.

2015. – Generalna konferencija precizira neka verovanja, kao što je, na primer, verovanje broj 6, o Stvaranju, gde se precizira da crkva veruje u 6 doslovnih dana stvaranja, i to u bliskoj prošlosti.

Zaključak

Adventistički stav prema crkvenim verovanjima zasnovan je isključivo na načelu *Sola Scriptura*. Biblija i samo Biblija je jedino merilo onoga što adventisti veruju.

Svi pokušaji da se ideja o vraćanju crkve na verovanja adventističkih osnivača predstavi kao osnovni temelj za borbu protiv lažnih nauka koje se, navodno, uvlače u crkvu, samo je novi vid stare boljke mnogih hrišćanskih crkava, a to je oslanjanje na tradiciju. Ma koliko da se ideja o čistom verovanju osnivača Adventističke crkve predstavlja kao zasnovana na dubokoj želji za očuvanjem čistoće doktrinarnih stavova Adventističke crkve, još uvek se ta ideja suproti samom shvatanju adventističkih pionira i njihovom stavu prema crkvenim verovanjima.

U mnogo slučajeva, ovakvi pogrešni stavovi zasnovani su na pogrešnom shvatanju o stavu samih pionira prema crkvenom kredo i prema izjavama vere koje su adventisti štampali s vremena na vreme. Isto tako, kod nekih postoji ne mala zbunjenost u vezi s tim šta su stvarno stubovi ili stari međaši adventističkog verovanja i kako su oni čvrsto uspostavljeni. Često se ti stubovi poistovećuju sa svim drugim biblijskim istinama koje su osnivači manje ili više prihvatili. Pruža se utisak da su ti stubovi iznad drugih biblijskih verovanja po svojoj važnosti i značaju. Osim toga, promena u bilo kom od drugih verovanja, njihovo bolje shvatanje ili preformulacija u ranim izjavama vere tokom adventističke istorije predstavlja se kao promena stubova adventističkog verovanja.

Iz svega onoga što smo mogli ovde da vidimo, postoji nekoliko veoma važnih zaključaka koji nam mogu dati smernice u vezi s pravilnim stavom koji treba da imamo u ovom pogledu:

1. Adventistički pioniri bili su jednoglasno **protiv** shvatanja da treba uspostaviti nepromenjivi crkveni kredo prema kom će se kasnije meriti sve što crkva veruje. Za njih je crkveni kredo predstavljao ogradu koja bi sprečavala svaki daljnji napredak u poznavanju Biblije.
2. Jedini kredo koji su osnivači Adventističke crkve priznavali jeste Biblija. U svim gore pomenutim izjavama verovanja, Biblija je naznačena kao „**jedino**“ pravilo vere. Iako je crkva prepoznala proročki dar Elen Vajt, Biblija se još uvek naglašava kao jedini izvor istine. Sama Elen Vajt je imala isti stav: „**Biblija i samo Biblija treba biti naš kredo, jedina sveza jedinstva. Svi oni koji se potčinjavaju ovoj Svetoj Reči biće u jedinstvu.**“ (*The Review and Herald*, December 15, 1885)
3. Adventistička crkva ima određene biblijske istine koje se nazivaju „stubovima“ ili „starim međašima“ vere. Radi se o izvesnom broju biblijskih istina koje Adventističku crkvu razlikuju od drugih hrišćanskih crkava. Ove istine nisu važnije od drugih istina u koje Adventistička crkva veruje. Svaka istina iz Biblije je dragocena i važna za crkvu. One su ipak specifične zato što daju identitet Adventističkoj crkvi. Dokle god je Adventistička crkva ono što jeste, te istine će je činiti različitom od ostalih crkava. Adventistička crkva i danas prihvata i čvrsto stoji na tim stubovima vere.
4. Adventistički osnivači su verovali da je istina progresivna i da će istraživanje Biblije uvek voditi ka otkrivanju novih istina i rasvetljavanju onih starih. Oni nikada nisu smatrali da je ono što su oni verovali nepromenjivo, i da bilo koja nova svetlost istine do koje oni

istraživanjem nisu došli u svoje vreme ne treba da se prihvati zato što oni u svoje vreme nisu tako shvatali tu istinu.

5. Crkvena verovanja, onako kako su povremeno objavljivana u službenim glasilima Adventističke crkve, menjala su se još u doba osnivača crkve. To je činjenica koja karakteriše Adventističku crkvu od samog njenog početka do danas. Ta verovanja nisu nepromenjivi vjeruju. Ona su samo izjava o tome kako je Adventistička crkva u pojedinim trenucima svoje istorije shvatala biblijske istine. Iako je napredak u poznanju istine glavni pokretač svih tih promena, oni stubovi vere o kojima su još osnivači govorili i danas predstavljaju stubove Adventističke crkve. Oni je čine različitom od drugih crkava i predstavljaju razlog njenog postojanja i pravac njene misije.
6. Svako pozivanje na vraćanje na verovanje onako kako su neki osnivači Adventističke crkve verovali i shvatali određene biblijske istine nije osnovano. Takve ideje i pozivi su odraz shvatanja koja dolaze iz tradicionalnih crkava, gde se tradicija stavlja u rang Biblije ili čak i iznad nje. Adventistička crkva ne prihvata autoritet crkvene tradicije uopšteno, niti autoritet vlastite adventističke tradicije. Biblija je iznad svih ljudskih tradicija.